

ПРАГМАТИЧНА ФУНКЦИЯ НА ФРАЗАТА „НЕ СИ ПРАВИ ЕКСПЕРИМЕНТИ“ ПРИ ОБЩУВАНЕТО ВЪВ ФОРУМИТЕ НА BG-МАММА

Биляна ТОДОРОВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“

E-mail: bilyanatodorova@swu.bg

PRAGMATIC FUNCTION OF THE PHRASE “DON’T DO EXPERIMENTS” IN BG-MAMMA FORUMS COMMUNICATION

Bilyana TODOROVA

South-West University “Neofit Rilski”

E-mail: bilyanatodorova@swu.bg

ABSTRACT: The aim of the paper is to present the use of the cliché phrase “ne si pravi eksperimenti” (“don’t do experiments”) in the forums of the largest Bulgarian Internet platform *bg-mamma*. 83 uses are excerpted from different parts of the forum. The objectives of the research are to reveal the pragmatic force of the phrase, which is usually a reaction to an utterance mentioned in the previous parts of the forum discussion, as well as to present its thematic scope. It may be defined as a directive according to Searle classification. The negative form of the phrase and the use of the reflexive particle “si” influences its overall meaning. The hypothesis is that “ne si pravi eksperimenti” may be used as a prohibition or as a warning, and it may include different topics which the speaker finds dangerous.

The thematic division of the uses is made with the help of #LancsBox. The results confirm the assumption that the phrase is more often used when the speaker wants to prevent someone to do something dangerous. It sounds as strong advice and usually is linked with the user’s health or with the health of their child. The phrase is also used when the topic of the conversation is the diet of the users and their child (children). The extreme change of the hairstyle, the risky behaviour, the spontaneous decisions are other themes which provoke some people to react and to express disagreement or anxiety.

KEYWORDS: pragmatic function, imperative, cliché, particle *si*, prohibition, advice, health.

Целта на настоящото изложение е да представи идиоматизираното словосъчетание „не си прави експерименти!“, като бъде разгледана неговата употреба в писмената неформална комуникация, каквато е комуникацията в интернет форумите. Анализът, на който ще бъде подложена вече споменатата фраза, е лингвопрагматичен. Както е известно, лингвопрагматиката се занимава с „изследването на езика от позицията на неговите ползватели, и по-специално на изборите, които те правят, на ограниченията, с които се сблъскват при използването на езика в социалната интеракция и на ефекта, който тяхната езикова дейност оказва върху другите участници в комуникативната ситуация“ (Crystal, 2003, p. 364), т.е. прагматиката е фокусирана върху комуникантите и начините за постигане на успешна комуникация между тях. Според Станфордската енциклопедия по философия¹ прагматиката се занимава с изказванията, свързани с конкретни събития, с обличането в думи на намеренията на говорещия, за да се постигне максимален резултат. Както е известно, на Сърл дължим въвеждането на понятието илокутивен акт. Извършването на илокутивен акт е включване във форма на поведение, ръководена от правила. На базата на основните черти и на целта или на намерението на говорещия при представяне на илокутивния акт Сърл (1976, p. 10 – 15) определя пет вида речеви актове – репрезентативи (асертиви); комисиви; експресиви – когато говорещият представя отношението си към случващото се, декларативи и директиви. Остин нарича последния вид екзерцитивни и смята, че те служат за упражняване на власт и влияние: съветване, подбуждане, нареждане, подстрекаване (Searle 1976, p. 7, Austin, 1962, p. 151).

Остин (Austin, 1962) и по-късно Сбиса (Sbisa, 1984) включват и забраната към екзерцитивите. По подобен начин и Хавъркейт смята, че забраната е непозитивен речев акт, чиято цел е да не се допусне определено състояние на нещата (Haverkate, 1979, p. 39, виж и Al-Saaidi et al.)

Chondrogianni (2011) представя идеята на Hengeveld et al. (2007), които правят разграничение между пропозиционалната и поведенческата употреба на основните илокутиви

¹ 12.05.2019 <<https://plato.stanford.edu/entries/pragmatics/>>

на базата на тяхната комуникативна стойност. Според тази идея поведенческите (положителни и отрицателни) употреби включват речеви актове, в които се изразява намерение да се повлияе на поведението на адресанта и/или на другите, като те включват императивен подтип (заповеди), окуражаващ подтип (призив), предупредителен подтип (предупреждение) и „молещ“ подтип (искане на разрешение). Това означава, че забраните са част от категорията на поведенческите употреби, докато увещателните актове включват и пропозиционални употреби (желания), така и поведенчески употреби като поведенчески приложения (Chondrogianni, 2011, p.136, виж по-подробно Hengeveld et al., 2007).

Императивът е конструкция във второ лице, чието основно значение е изразяването на желанието на говорещия или апел към лице/лица да изпълнят желаното (Ammann & van der Auwera, 2004, p. 344). И според ГСБКЕ, т. II (1993, с. 367) „повелителното наклонение означава действие, чието извършване трябва да настъпи по волята на говорещото лице“. Уточнява се, че „под воля трябва да се разбира не само заповед в тесния смисъл на думата, както обикновено се мисли, но също така желание или дори молба“ (пак там). Както може да се види, императивът като граматическа конструкция в прагматичен план може да обхваща значения от всички подтипове на поведенческите употреби на речевите актове, споменати от Chondrogianni. Интересното е, че авторите споменават апела да се изпълни някакво желание, нечия воля, но пък пропускат, че желанието на автора може да е предотвратяването на извършването на нещо. В тази връзка трябва да споменем схващането на Jawad (2012), според когото разликата между команда и забрана е в това, че първата инструктира адресата да извърши нещо, а втората – да не го прави – т.е. забраната е „негативна команда“ (Jawad, 2012, Al-Saaidi et al., 2013, p. 97). Когато разглежда граматичните средства за изразяване на забрана, и Чакърова (2018, с. 75) на първо място споменава „отрицателните форми на синтетичния императив, които могат да изразяват значението забрана със или без експресивен оттенък (на грубост, деликатност и пр.)“.

Разбира се, съветването, предупреждението, нареждането биха могли да се изразят по различен начин в българския език – най-често срещаният начин е чрез императив, но е възможно да се използва кондиционал „Би ли...“ и индикатив „Ще направиш ли...“ (Тодорова, 2014, с. 80). Може допълнително да се използват обръщения, смекчаващи или засилващи впечатлението думи, отделна е ролята на интонацията, на мимиките и жестовете в устната комуникация и на емотиконите в компютърно опосредстваната комуникация. Според А. Айхенвалд (Aikhenvald, 2010, p. 92) в огромната част от световните езици подлогът на каноничния императив, особено когато обръщението е към един получател, е пропуснат. В случая обаче и трите споменати стилистични варианта са с елиптиран подлог, особеност, не особено чужда на българския език по принцип. Въпреки че изследваната фраза е императивна по форма, тя може да има и друга, по-специфична прагматична функция. На база на вече споменатото, нашата хипотеза е, че тя функционира не само и не точно като забрана, а може би изразява допълнителни експресивни нюанси, силно зависими както от всяка една от лексемите, включени в нея, така и от контекста.

Фразата е изследвана в контекста на общуването в платформата **bg-mamma**, която, както е известно, е може би най-голямата подобна платформа в българското интернет пространство, чиито активни потребителки са предимно жени в активна възраст. Форумът е активен вече доста години и в това време се е „разделил“ на множество по-малки форуми, засягащи различни аспекти от живота на жените. Екскерпирани са 83 резултата за периода 2015 – 2017 година, като те са в различни подфоруми и от различни теми. Особено важно е, че общуването в **bg-** е диалогично – т.е. всяка споделена мисъл или идея е или повод за разговор, или е реакция на вече започната тема. Това има особено значение за формулиране на изказването. В този случай е важно да се представи както своята гледна точка, така и да се обърне внимание на този, който вече е споделил нещо, да се запази лицето му, а и да се запазят добрите отношения. В различните видове теми различни езикови функции са водещи. Очаква се да е активна емотивната (по Якобсон) или апелативна (по Бюлер) функция, която се изразява в употреба на езика за предаване на чувства и лично отношение на говорещия, както и за предизвикване на чувства у слушащия. В същото време наше пилотно изследване на употребата на категорията лице във форума показва, че употребата на второ лице не е особено застъпена във форумното общуване – в три изследвани теми употребата на 2 л. ед. ч. е в рамките на 4 – 5%, а на 2 л. мн.ч. – между 1 – 4 % (Тодорова, 2017). Т.е. обичайно във форумното общуване, въпреки че то е диалогично по презумпция, второ лице не се използва активно. Конкретната фраза обаче е именно във второ

лице, което предпоставя и нейната маркираност. Ето защо „не си прави експерименти“ е интересна фраза – от една страна е директив, от друга страна е в отрицателна форма, започва с отрицателната частица „не“, което предпоставя предположение или убеждение, че отсрещната страна иска да извърши някакво действие, т.е. тя винаги е реплика, реакция на нещо вече казано от друг потребител. Освен факта, че формално е отрицателен императив (най-често изразяващ забрана по класификацията на Jawad), фразата съдържа и възвратната частица *си*, която има много и различни функции в българския език, включително прагматични (виж Вълчанова, 1995, Цанков, 1995, Савова, 2016, 2017 и др.). В известен смисъл тя е редувантна – не променя пропозиционалното значение на конкретното изказване. Да не говорим, че тя би трябвало да връща евентуалното действие към автора му (поради медиалното си значение)², но на практика действието невинаги се връща към него – напълно възможна е употребата „не си прави експерименти с детето, с мъжете, с жените“ и пр., т.е. така наречената „засебност“, за която говорят изследователите, при която е налична изолираност на глаголното действие спрямо други лица, освен означените в глаголната словоформа (Младенов, 1985), не е налице. От друга страна, тя действа като интензификатор, като се фокусира върху отговорността на вършителя, върху възможността той да предотврати действието.

Правя, извършвам експеримент е изразът, с който е описан в непреходното си значение глаголът *експериментирам* и в електронния вариант на Речника на българския език на сайта на БАН³, и в хартиения му вариант (РБЕ IV):

ЕКСПЕРИМЕНТИРАМ⁴, -аш, несв. и св. 1. *Непрех.* Правя, извършвам експеримент. *Опитът и наблюдението от незапомнени времена са служили за основа на естествознанието. Експериментирали са древните, Херон, Птоломей и много други.* Ив. Въжарова, ИН (превод), 259 – 260. *Беше научил много, скърби и радости, беше експериментирал много и беше се променил много в течение на тези години.* В. Йонова и др., Б. (превод), 48.

2. Чрез експеримент проверявам действието, качеството и годността на нещо; изпробвам. *Ние експериментираме нова форма на концентрация и управление на селското стопанство.* Ст. Поптонев, ОБЛ, 339. *Сега техниците в отдела експериментират лабораторно машината.* ВН, 1961, бр. 2967, 1. *Бригадите в млекопреработването...ще експериментират нова технология за производство на кисело мляко и други.* Вн, 1964, бр. 3836, 2. **Експериментирам се страд.** от експериментирам във 2 знач. *Експериментират се и се предават за по-нататъшно използване в производството много новости за нашия транспорт и промишленост.* ВН, 1959, бр. 2557, 1. (РБЕ IV, 1984, с. 712).

Съществителното *експеримент* има две значения:

1. Възпроизвеждане на дадено явление при точно определени условия или чрез целенасочено въздействие върху неговото протичане с цел то да се проучи, изследва; Научен опит...

2. Разш. Разг. Опит да се направи, да се предприеме нещо, да се подложи на проверка.

Интересен е един от примерите, онагледяващ второто значение: – *Ти почваши да агитираши дори пред твоя командир. – А ти винаги си правиши експерименти с мене. – Искам да видя състоянието на нервите ти.* Д. Димов, Т., 699. (РБЕ IV, 1984, с. 711).

Този пример, ексцерпиран от романа „Тютюн“, демонстрира неналичието на медиално значение при употребата на фразата въпреки наличието на частицата *си*. Важно е обаче да се

² Още С. Панаретов (Българска граматика. Част 1. Цариград 1881, с.72) пише, че при глаголите с елемент *си* действието се върши „за частното и собствено удоволствие на дъецъ-тъ и че следователно то не преминува на нѣкой другъ прѣдметъ.“ По-късно Балан смята, че при глаголите с елемент *си* вършенето „е ограничено за угода на вършителя...то принадлежи нему и прилича на състояние у непреходни и средни глаголи“ (Т.-Балан, 1958, с. 297).

³ 29.05.2019

<<http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BC/>>

⁴

29.05.2019.<<http://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82/>>

проследи дали значението, посочено в РБЕ (т.е. *опит да се направи, да се предприеме нещо, да се подложи на проверка*), кореспондира със значението, което то има в речевите ситуации, които се изследват в това изложение, или не.

Както беше споменато, изследвани са 83 употреби от последните три години, като на този етап са разгледани единствено тези, които съдържат само споменатите вече лексеми, без вмъкнати между тях модификатори, прагматични частици и пр. Такива има само преди самата готова фраза или след нея. От тях са изключени 16 употреби, защото представят съобщителни и въпросителни изречения, които са по същество омографи на изследваната фраза, която е в повелително наклонение. Въпреки че са интересни и допринасят за разкриването на значението на фразата „*правя експеримент*“, те са различни и като граматическа функция, и като прагматична роля. Екскерпираните мнения, съдържащи фразата, са обработени с помощта на програмата #LancsBox⁵ (Сн. 1), която е със свободен достъп и е продукт на екип от Ланкастърския университет. Тя позволява лесна визуализация на съгласуването (concordance) и на съчетаемостта (collocations) на изследваната фраза.⁶ Тъй като програмата все още е с ограничени функционалности за текстове на кирилица, екскерпираните материали бяха подложени на двойна ръчна проверка, за да се избегнат евентуални пропуски при анализирането на употребите.

Сн. 1. Визуализация на употребите на словоформата *експерименти* в екскерпирания корпус

The screenshot shows the LancsBox software interface. At the top, there are search filters for 'Search options', 'Corpus', 'Table', 'Columns', and 'Display list'. Below this is a search bar containing 'експерименти'. The main area displays a list of search results, each with a line number, a snippet of text, and a frequency count. The results are sorted by frequency, with the highest frequency being 11.

След проверката употребите бяха разделени по семантичен признак – т.е. потърсен беше обединяващ признак на база съдържанието и контекста, в които фразата е използвана. Където е налична, се прави и граматическа диференциация. Резултатите са събрани в Таблица 1.

Таблица 1. Процентно съотношение на тематичните полета, образувани от употребите на изследваната фраза

Анализът показва, че най-често фразата се използва при обсъждане на здравословни проблеми или при необходимост от взимане на решения, които засягат **човешкото здраве**.

⁵29.05.2019 <<http://corpora.lancs.ac.uk/lancsbox/index.php>>

⁶ Повече за програмата виж Brezina, V., McEnery, T., & Wattam, S. (2015). Collocations in context: A new perspective on collocation networks. *International Journal of Corpus Linguistics*, 20(2), 139-173.

Разбира се, този резултат едва ли е изненадващ – здравето е от първостепенна важност, освен това изследванията показват, че в последните десетилетия журналистическите публикации от областта на науката засягат именно медицинската тематика (виж Bauer, Gregory, 2007, Тодорова, 2016). Не по-малко значение има фактът, че става въпрос за форум, в който основната, обединяващата потребителските тема, е майчинството. Именно затова особено внимание се обръща на здравето на бременната жена като носеща живот и изискваща специално внимание, на здравето на малкото дете, както, разбира се, и на здравето на самите потребителки, които споделят за свои здравословни проблеми, хронични или не. 49 от употребите са свързани директно с решения, засягащи здравни въпроси, като в шест от случаите това е вербализирано точно по този начин – „сът здравето“ е в ролята на непряк обект:

Не си прави експерименти със здравето, а иди на лекар.⁷

Не си прави експерименти със здравето, че разбиеш ли веднъж хормоните после цял живот ще си по доктори.

За редуването са ти отговорили, не си прави експерименти със здравето си не всичко се лекува с антибиотик, но не си прави експерименти със здравето си, абсолютно сериозно говоря

Внимавай и не си прави експерименти със здравето!

Не си прави експерименти със здравето си, яж

Очевидно лексемата *експеримент* в случая се използва със значение, близко до второто, посочено в РБЕ (т.е. *опит да се направи, да се предприеме нещо, да се подложи на проверка*), като в същото време контекстът показва, че желанието на онзи, който според автора на фразата експериментира, не е целенасочено да подложи на проверка нещо определено, а по-скоро е опит в някаква ситуация да се предприеме някакво действие, което за другия участник в комуникацията е неприемливо. Разбира се, що е *експеримент* е въпрос на лично усещане на говорещия, но в общия случай целта на автора на последващия пост, който съдържа в себе си изследваната фраза, е да се избегне рисковото поведение като липса на лечение, драстично ограничаване на храната и пр. В някои случаи фразата продължава с въвеждане на по-конкретно непряко допълнение, което е със семантична роля *инструмент* (Бояджиев, Куцаров, Пенчев, 1999, с. 548)⁸ и с характеристика (–одуш.; –перс.). Семантиката е същата, само че същината на „експеримента“ е представена описателно:

Не си прави експерименти с каквото и да било без консултация с лекар.

Не си прави експерименти с по 2 микроклизми!

Не си прави експерименти с хомеопатия според мен.

Не си прави експерименти с билки.

Не си прави експерименти със самолечение. Успех!

В други случаи позицията на непряко допълнение е лице, което се оказва в противоречие с твърдението, че „си“ изолира действието спрямо други лица, затваря действието спрямо външни субекти (Младенов, 1985). В същото време обаче това са ситуации, при които лицето, върху което се „експериментира“, е зависимо от този, който експериментира, т.е. изолираността не е пълна (за езиковото експлициране на връзката майка – дете в езика на потребителките на форуми за родителство виж Тодорова, 2009).

Не си прави експерименти с детето, преди да се допитаи до педиатър.

Джена, не си прави експерименти с детето.

В други случаи непрякото допълнение представя засегнатия, но не в неговата цялост, а част от него:

⁷ Запазена е оригиналната ортография на авторите на мнения, като авторът на статията е маркирал онези части от мнението, които онагледяват анализирания проблем.

⁸ „9. Инструмент – средството на деятеля“ (цит. съч.)

не си прави експерименти с тялото и не го трови с какви ли не боклуци.

В много голяма част от случаите (21) фразата може да се използва и без непряко допълнение в рамките на простото или сложното изречение, но от контекста става ясно, че се отнася до отношението към здравето:

Не си прави експерименти! Лекарствата за пролактина не се спират рязко, а по схема.

AAA Рали, **не си прави експерименти**, много е заразна варицелата. Недей, според мен.

Пий си пробиотика и **не си прави експерименти**, рано или късно изчезват, колкото и да са гадни, лактажина е по добър, от ричен опит го казвам 😊

Ели, **не си прави експерименти**, а звъни на спешния и питай може ли някакви капки или нещо друго да ползваш. Само съвет.

Екс, не ставай за кръводарител. Ако бях там щях да дам, защото съм с универсалната 0+. **Не си прави експерименти**. Доста си слаба, а и с тези резултати няма да се получи.

С аналгин не съм сигурна, че ще го предизвикаш. Принципно с червено вино или аспириин – разширява кръвоносните съдове. Но **не си прави експерименти**, изчакай спокойно и търпеливо, особено щом сте били с предпазни средства.

Моника, по-добре **не си прави експерименти** 🙄 😊 Още повече, че правите опити и това може яко да прецака хормоните!

Вили Тонева, при положение, че имаш съмнение за бронхит, веднага на лекар. **Не си прави експерименти** да седиш и да чакаш евентуално от само себе си да се подобрят нещата. Дано така стане, но все пак е важно да те преслуша специалист.

Не си прави експерименти. Пий си редовно лекарствата. Трябва поне 6 мес мин без прекъсване. Успех!

Ако си изпил 2 л. вода за половин час нищо чудно да повръщаш. Стомахът не може да побере толкова и организмът си впряга защитните сили и изхвърля излишното количество. Нищо няма да ти стане, не се умира от вода, но твоето е прекалено, **не си прави експерименти** повече. Няма кой да се грижи денонощно за теб освен ти самия. Не се плаши и от тук нататък умната 😊

Изчакай да ти се възстанови лигавицата, **не си прави експерименти**.

Щом ракът ти е хормонозависим – пий си аримидекса, слагай си золадекс и **не си прави експерименти**.

Спирай хомеопатичните, моля те, **не си прави експерименти**.

Борянче, мила, обърни си внимание и то сериозно. Настинките провокират по-сериозни заболявания. **Не си прави експерименти**. Иди да ти чуят гърдите. 😊

turinger4eee, аз не бих рискувала с този крем. Ако ставаше с такива неща, мисля, че големите и известни фирми щяха да правят кремове с натурални съставки, а не с химия. Слънцезащитата е важна, особено за бебета, ако не ти харесват съставките на твоя крем, смени го или си вземи някакъв био, но по – добре **не си прави експерименти** с домашни

По-добре **не си прави експерименти** и не рискувай с ВМА, това е много скромното ми мнение

Само такъв тип глобули, и както и други са го написали, форума не е лекар, и **не си прави експерименти**, защото по лошо става, не знам къде си ходила и при кого, но ти трябва добър лекар.

Фиффи разтваряй според указанията на опаковките и **не си прави експерименти**.

Както вече са ти казали момичетата това през ден е абсолютна малоумница. Не разбрахме при кой лекар ходиш, но **не си прави експерименти** без доказателства.

Нямам шансове аз да видя Лиля Юле, послушай момичетата и си пусни половите хормони и тези за резерва и направи преглед в репродуктивна клиника[...] Така че не губи време и **не си прави експерименти**.

Включи се едно бременно момиче, искащо да започва диетата сега. Категорично моето мнение е **НЕ!!!**, сега не е момента за диети и гладувания, ако искаш здраво бебе и едно

здро̀во и без алергии дете в бъ̀деще. Храни се пълноценно, прочети повечко от какво има нужда една бъ̀деща майка и **не си прави експерименти**. Наслаждавай се на всеки миг и **ЛЕКА БРЕМЕННОСТ!**

Косвено със здравето е свързана и следната употреба, макар при нея да се набляга повече на ненадеждността на самото място, отколкото на непосредствената опасност за здравето:

не си прави експерименти с други лаборатории, освен ако не искаш да видиш как е и там

При 14 употреби експериментът е непредпазливо поведение относно **храненето**. В част от цитираните по-горе случаи въпросът за храненето също е засегнат, но в контекста на това, че представлява риск за здравето. В по-голяма част от четирнадесетте употреби опасността за здравето е имплицитно заложена, но не е във фокуса на предупреждението.

Ванко, само този пробиотик, от който се чувстваш добре, си вземай. И аз от доста получавам проблеми, **не си прави експерименти**. Няма универсална диета за колит. С изненада установих, че от прясно зеле (е, сварено, не сурово) нищо ми няма.

Понеже виждам, че си малко момиче, да ти напомня да не се хвърляш веднага по крайни ограничения, кетози, фастове и т.н. На 16г. ти още растеш, а и явно имаш/ или си имала някакви подлежащи хормонални нарушения, така че **не си прави експерименти**.

Защо ще даваш на детето сусамов тахан? **Не си прави експерименти** с детето, преди да се допиташи до педиатър.

Не си прави експерименти по-добре и не слушай тия глупости за млеката и малките бебчета 🤔

Всичката си я втасала, та до безглузенова си опряла... забрави, ако детето е здраво, **не си прави експерименти**. Всъщност ако го отпочнеш с такава диета, възможно е да му докараш непоносимост или да не яде хляб.

Давай му само храна за малки зайци, на верселе лага е най-добра и **не си прави експерименти** с пресни плодове и др. храни, опасно е.

Домашната храна, дори и вакуумирана, не е достатъчно сигурна за дълго съхранение, особено що се отнася до хранене на бебе. **Не си прави експерименти**, особено сега в топлото време.

Предпочитам сама да си направя каймата или чисто месце. Ако не си сигурна какво има вътре, **не си прави експерименти**, не само по време на режима, по принцип.

Не си прави експерименти да сменяш често млеката, ако няма причина.

По-добре си карай режима и **не си прави експерименти**, сигурна съм че и сега изглеждаш прекрасно 5-6кг не е сериозна разлика.

Не си прави такива **експерименти**. Ако все пак искаш да свалиш килограмите с гладуване се вслушай в съвета даден преди мен- посети специалист и под негово/нейно ръководство го направи.

Не си прави такива **експерименти**, отворено мляко се дава до три седмици, две АМ не се смесват.

Не си прави експерименти които ще те накарат да си прецакаш диетата, плюс това след като има начин да заспиш спокойна без да умираш от глад, мисля че е излишно да се изтезваши.

Хранителните режими са свързани освен с опасност за здравето, и с риск да не доведат до необходимия резултат. Ето защо като експеримент може да схване непоследователността по отношение на вече избрана диета:

Миналото лято реших да разнообразя след 90 дневния режим да пробвам зоната. Принципно всичко в нея ми хареса освен броенето на пустите барове и грамажи. Смъква се

доста, но малко да кривнеш всичко се връща адски бързо. Поне при мен беше така. Според мен **не си прави експерименти** с нея докато си на други режими.

По-рядко фразата служи като добронамерено предупреждение **по друг повод** – комфорта на потребителя или на детето му, сигурността, подсигуряване с нужните документи, опит за промяна на външния вид или промяна на използваните продукти. Евентуални действия спрямо косата на потребителя или детето му се срещат с използвана фраза сравнително често (4 пъти):

*Омбрето се оправя с подстригване. Ти си правила още няколко процедури по тая коса, кой знае каква метла е станала. Подстрижи се хубаво, изчисти оцавеното и следващият път **не си прави експерименти**.*

*Замисляш ли се, дали на детето ти ще му е удобно с дълга коса? Майната им на околните, става въпрос за комфорт, за грижи спрямо дългата коса и за възприятия. Ако детето ти пожелае-ок, но **не си прави експерименти** с него, заради твоите желания!*

*Косата е много важна за всяка жена. **Не си прави** глупави **експерименти**. Остави я да расте, подхранвай я редовно дори с домашни маски и ще се радваш на красива коса.*

*Вече никакви **експерименти не си прави** с косата и не добавяй повече русо.*

Останалите примери не оформят отделно тематично ядро. При все това, при всички тях обединяващо е негативното отношение от страна на говорещия към евентуално действие на потребител, което се приема като необичайно, рисково или имащо неприятни последици:

*Даун, **не си прави експерименти**, другия път звъни в полицията. Как са влезли в гаража? Заключвай по-добре.*

*Не, не **не си прави експерименти**. Размрази месото в МВ на опция размразяване (или във фурната, ако имаш такава опция) и тогава го свари в херметическата.*

*Трябва ти син европейски паспорт и чип. **Не си прави експерименти**, защото може и да не те пуснат. Ако се случи случка и кучето ухапе там някого, също можеш да имаш проблеми.*

*Бижу, и за мен е двойник на Черната орхидея. Не е като кадифената, **не си прави експерименти** Колкото до L'Eau Couture Elie Saab, аз пък въобще не го усещам този парфюм в никакъв случай **не си прави експерименти** точно със сватбената ти рокля...*

***Не си прави експерименти** с нервни и недоволни госпожици, пази си здравето и територията дори.*

*Защо пък трябва да харесва музиката? На бас на мен ми е гадно, какво остава на бебе, **не си прави експерименти**. Нищо няма да ти стане ако я слушаш нормално, детска работа.*

*Изобщо **не си прави** немислени **експерименти**. Имаш два варианта – единият е да ги занесеш на обуцар, обаче гледай да е някой дете има познания, а не от тия дете само сменят токчета, вторият е да питаши в някой магазин в който се продават хубави скъпи обувки, там със сигурност ще имат и препарати да ти препоръчат нещо.*

Заслужава внимание един от случаите, в който се среща стилистична транспозиция на категорията число – вместо във второ лице, както би било естествено при диалог, авторът се обръща към търсещия съвет в трето лице, като по този начин прави изказването индиректно и променя конотативния му потенциал. Това, разбира се, променя и формата – повелителната форма вече е сложна, образувана с да-елемент:

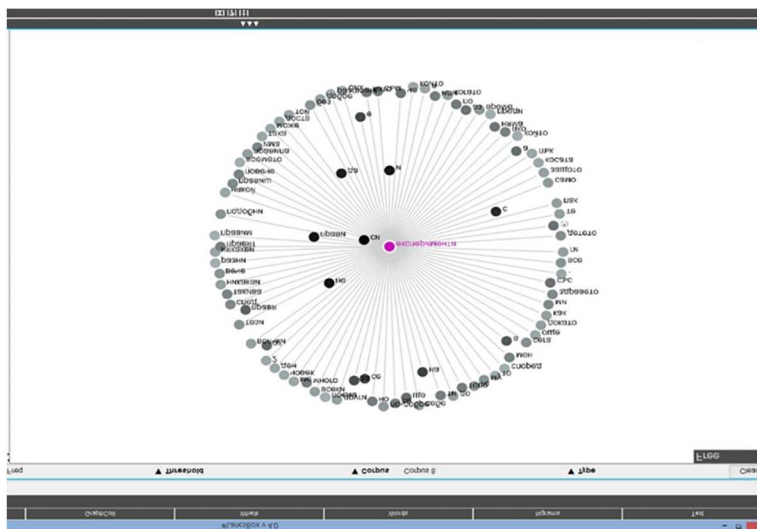
*Алоето предизвиква кървене, усилва ако има такова, и въобще не съм сигурна, че е подходящо в случая! **По добре да не си прави експерименти!** Иначе за ползата от алоето е ясно и няма две мнения.*

Този пример онагледява една често срещана стратегия за постигане на индиректност при общуването във форума, когато липсва пряко обръщение към потребител, който е споделил за евентуално свое действие. Реакцията, съдържаща сложната форма, претендира за обективност, за обобщеност, избягва както директната конфронтация, така и личния контакт с потребителя.

Тематичната свързаност на фразата проличава и при графичното представяне на колокациите на съществителното „експерименти“ от изследвания корпус. Онези употреби, които са най-чести, се визуализират на графиката в сн. 2. Освен очаквано срещаните служебни думи, някои местоимения и наречия, можем да видим представени и съществителните *здравето, косата, детето, времето, правила*, които оформят тематични кръгове и насочват към значения и отсенки, които потвърждават нашите наблюдения.

Сн. 2 Колокации на словоформата *експерименти* в изследвания корпус – визуализация чрез GraphColl в #LancsBox v 4.0.

Както се вижда, в ексцерпираните случаи се подхожда с идеята да се направи добронамерено предупреждение, но допълнителните средства, които се използват с фразата, помагат тя да звучи в определени ситуации категорично – напр. понякога се употребява повече от едно повелително изречение последователно, комбинирано с използване на главни букви за подчертаване на предупреждението, допълнителни засилващи внушението фрази като „напълно сериозна съм“, „в никакъв случай не си прави експерименти“, „не прави глупости“, повторения като „Не, не не си прави експерименти“ и пр. В други случаи идеята е по-скоро да се изложи позиция и да се дадат съвет и насърчение:

Не си прави експерименти със самолечение. Успех!

Не си прави експерименти. Пий си редовно лекарствата. Трябва поне 6 мес мин без прекъсване. Успех!

Храни се пълноценно, прочети повечко от какво има нужда една бъдеща майка и не си прави експерименти. Наслаждавай се на всеки миг и ЛЕКА БРЕМЕННОСТ!

В последния случай употребата на деминутива „повечко“ допълнително смекчава изказа, докато главните букви служат за изказване на пожелание, а не както в други случаи – за изразяване на по-отчетлива и категорична отрицателна позиция.

Може да се заключи, че изразът „правя си експерименти“ има по-скоро негативна окраска и представя опит да се направи нещо, което е рисковано, лекомислено, недостатъчно сигурно и мотивирано, което може да има неприятни последици. В този смисъл думата *експеримент* в този случай е употребена метафорично, разширявайки значението си от научен опит, обичайно в лабораторни условия, който цели да покаже или докаже нещо, до рисковано начинание, което е със съмнителен успех. Това се разкрива и от конкретните употреби.

Събирането на толкова много модални отсенки на настоящата фраза предполага битуването ѝ като клише в определени ситуации, в които адресантът се опитва да откаже адресата от определени действия. Клишетата често се използват, за да изразят прагматично значение, тъй като спестяват време, изразяват емоции и т.н. Прагматичното значение обаче, за разлика от пропозиционалното, е зависимо от непосредствения контекст, от участниците, от начина им на изразяване, от контакта и отношенията помежду им. По-детайлно проучване на

употребите в други контексти могат да посочат допълнителни нюанси в значението на изследваната фраза. Но досегашните наблюдения показват, че тя служи като клише, с което се вербализира предупреждение за въздържане от действие. Поради естеството на хората, участващи във форума, и поради важноста на здравето за качеството на нашия живот именно това е темата, с която не се препоръчва експериментиране. Може да се каже, че фразата се използва основно от потребители, които са привърженици на консервативно и нерисково поведение, на взимането на мерки за поддържане в добро здравословно състояние особено на бременните жени, които за отговорни и за своя живот, и за този на бъдещите си деца. Тя може да се отнася и за ситуации, които изискват повишено внимание по отношение на сигурността и надеждността – заключаване, отношение към диетите или тяхното нарушаване, към използването на нови продукти и пр.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Бояджиев, Т., Ив. Куцаров, Й. Пенчев (1999)** Съвременен български език. Фонетика, лексикология, словообразуване, морфология, синтаксис. София: Д-р Петър Берон. (*Boyadzhiev, T., Iv. Kutsarov, Y. Penchev. Savremenen balgarski ezik. Fonetika, leksikologia, slovoobrazuvane, morfologia, sintaksis. Sofia: D-r Petar Beron.*)
- Вълчанова, М. (1995)** Някои наблюдения върху семантиката на рефлексивната частица си (поглед върху медиалните лексеми за положение в съпоставителен план с чешки език). // *Български език*, 1995, кн.5/6, с. 419 – 426. (*Valchanova, M. Some observations on the reflexive particle's semantics (a look at medial lexemes expressing position in a contrastive plan with the Czech language)//Balgarski ezik*, 1995, kn. 5/6, s. 419 – 426.)
- ГСБКЕ II (1993)** Граматика на съвременния български книжовен език. Второ фототипно издание, София: Изд. на БАН, 1993. (*Gramatika na savremennia balgarski knizhoven ezik. Vtoro fototipno izdanie, Sofia: Izd. Na BAN, 1993.*)
- Младенов, Ц. (1985)** Стабилизация на една граматична категория в българския език. – В: *Съвременна България*, т. V, София, 1985. (*Mladenov, Ts. Stabilization of a grammatical category in Bulgarian. – V: Savremenna Balgaria, t. V, Sofia*)
- Панаретов С. (1881)** Българска граматика. Част 1. Цариград. (*Panaretov, S. Balgarska gramatika. Chast 1. Tsarigrad.*)
- РБЕ IV (1984)** Речник на българския език. Т. 4. К. Ничева и др. (ред.). София: Изд. на БАН. (*Rechnik na balgarskia ezik. T. 4. K. Nicheva et al. (eds). Sofia: Izd. na BAN.*)
- Савова, Д. (2016)** Глаголи с форманта си в българския език, *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie 5/2016*, 104-119. (*Savova, D. Verbs with the affix si in the Bulgarian language. Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie 5/2016*, 104 – 119.)
- Савова, Д. (2017)** Глаголи с елемента си / sobie в българския и в полския език, *Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie*, 6, 38–56. (*Savova, D. Verbs with the element si / sobie in the Bulgarian and Polish languages. Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie*, 6, 38 – 56.)
- Т.-Балан, Ал. (1958)** Нова българска граматика за всякого, София: БАН. (*Teodorov-Balan, Al. Nova balgarska gramatika za vsyakogo. Sofia: BAN*)
- Тодорова, Б. (2009)** „Ние-дискурсът“ във форумите за майки. // *Годишник на Филологическия факултет*, 2009, с. 304 – 308 (*Todorova B. “We-discourse“ in the forums of mothers. //Godishnik na Filologicheskia fakultet*, 2009, s. 304 – 308)
- Тодорова Б. (2014)** Стилистика на българския език, Благоевград, УИ „Н. Рилски“ (*Todorova, B. Stilistika na balgarskia ezik. Blagoevgrad: UI “Neofit Rilski”*).
- Тодорова, Б. (2016)** За някои особености на псевдоакадемичната комуникация в интернет. // *Наука. Мисъл*. 8 – 1, 144 – 151. (*Todorova, B. On some peculiarities of pseudoacademic communication in the Internet. // Nauka. Mysl'.* 8 – 1, 144 – 151.)
- Тодорова, Б. (2017)** Граматичната категория лице във форумното общуване на bg-mamma. // *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 52, с. 229–241. (*Todorova, B. The grammatical category of person in bg-mamma forum communication. //Studia z Filologii Polskiej I Słowiańskiej*, 52, s. 229 – 241.)
- Цанков, К. (1995)** Глаголи и глаголни форми с възвратен елемент в съвременния български книжовен език, София: УИ „Св. Кл. Охридски“. (*Tsankov, K.*

- Glagoli i glagolni formi s vazvraten element v savremennia balgarski ezik. Sofia: UI "Sv. Kl. Ohridski".)
- Чакърова, Кр. (2018)** Граматични средства за изразяване на забрана в славянските езици (Наблюдения върху българския, руския и полския език). –В: Славянска филология, т. 26. Доклади за 16. международен конгрес на славистите в Белград, Сърбия. София: АИ „Марин Дринов“, 2018, стр. 72 – 84. (*Chakarova, Kr. Grammatical means of expressing prohibition in Slavic languages (Observations on Bulgarian, Russian and Polish.) – V: Slavyanska filologia, t. 26. Dokladi za 16. mezhduнародen kongres na slavistite v Belgrad, Sarbia. Sofia: AI "Marin Drinov", 72 – 84).*
- Aikhenvald, A. (2010)** Imperatives and Commands. Oxford: Oxford University Press.
- Al-Saaidi et al. (2013)** Al-Saaidi, Sawsan Kareem, Ghayth K. Shaker Al-Shaibani, Hashim A. Mohammed Al-Husseini. Speech Act of Prohibition in English and Arabic: A Contrastive Study on Selected Biblical and Quranic Verses. // *Arab World English Journal*, 4 (4), pp. 95 – 111.
- Ammann, A. & J. van der Auwera (2004)** Complementizer-headed main clauses for volitional moods in the languages of South-Eastern Europe: a Balkanism? In: Olga Mišeska Tomić (Ed.), *Balkan Syntax and Semantics*, 341 – 362. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Austin, J. (1962)** How to do things with words. Oxford: Oxford University Press.
- Bauer, M. W. And J. Gregory (2007)** From journalism to corporate communication in post-war Britain *Journalism*, – In: M. W. Bauer and M. Bucchi (Eds). *Science and Society. Science Communication between News and Public Relations*. Routledge, 33 – 50.
- Brezina, V., T. McEnery & S. Wattam (2015)** Collocations in context: A new perspective on collocation networks. // *International Journal of Corpus Linguistics*, 20(2), 139 – 173.
- Chondrogianni, M. (2011)** The pragmatics of prohibitive and hortative in Modern Greek. // *Selected Papers from the 19th ISTAL*, 135 – 141.
- Crystal, D. (2003)** A dictionary of linguistics & phonetics. 5th ed. Oxford: Blackwell Publishing.
- Haverkate, H. (1984)** Speech acts, speakers and hearers, pragmatics and beyond. Vol. 4. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Hengeveld, K. et al. (2007)** Basic illocutions in the native languages of Brazil. – In: M. M. Dall'Aglio Hattner & K. Hengeveld (eds), *Advances in Functional Discourse Grammar. Special issue of Alfa – Revista de Lingüística* 51 (2), pp. 73-90.
- Jawad, F. (2012)** A pragmatic analysis of illocutionary speech acts in Standard Arabic with a special reference to Al Ashter's 'Epistle'. *Journal of Babylon University*. 19 (4), pp. 606 – 625.
- Korta, K. & J. Perry (2015)** „Pragmatics“, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Metaphysics Research Lab, Stanford University. 29.09.2019. Available at: <<https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/pragmatics/>> last modified on Oct 2, 2015.
- Searle, J. (1976)** A classification of illocutory acts. // *Language in society*, 5(1), April 1976, pp.1 – 23.
- Sbisa, M. (1984)** On illocutionary types. // *Journal of Pragmatics*, (3), 93 – 112.